SÖZCÜKTE ANLAM 1

TYT TÜRKÇE POSTER NOTLAR

SÖZCÜKTE ANLAM ÖZELLİKLERİ

1. Temel Anlam

♪ Bir sözcüğün akla **ilk** gelen anlamıdır. ÖSYM sorularında gerçek anlam olarak da geçmektedir.

-Maç yaparken ***ayağımı*** kırdım. (ayak: organ adı)

2.Yan Anlam

♪Bir sözcüğün temel anlamından uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamdır.

♪Yakıştırma yoluyla ortaya çıkmaktadır.

-Ahşap masanın ***ayağı*** kırılmış.

(Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayanak, destek veya bunlardan her biri.)

3.Mecaz Anlam

♪Bir sözcüğün temel anlamından tamamen uzaklaşıp kazandığı yeni anlamdır.

♪Kimi sorularda "mecazlı söyleyiş" ifadesiyle geçmektedir.

-Bugün müdür herkese ***sıcak*** davrandı. (sıcak: samimi, cana yakın)

4.Terim Anlam

♪Bilim,sanat, spor veya bir meslek dalına ait özel sözcüklerdir.

-İki ***meridyen*** arası dört dakikadır. (Coğrafya)

Bir sözcük, birçok dalda terim olabilir.

-Dört ***kök*** dışına iki olarak çıkar. (Matematik)

-Sözcüğün ***kökü*** fiil soyludur. (Türkçe)

-Bitkiyi toprağa bağlayan ***kök***leridir. (Botanik)

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

A.Eş Anlamlı Sözcükler

♪ Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

♪ Anlamdaş sözcükler de denir.

-Bu sorunun çözüm ***yöntem***ini biliyorum.

-Bu sorunun çözüm ***metod***unu biliyorum.

B.Eş Sesli Sözcükler

♪ Yazılışı ve okunuşu aynı, anlamı farklı sözcüklerdir.

♪ Sesteş sözcükler de denir.

-Yaşlı kadın, bardağı ***kır***dı. (parçalamak)

-Çocuklar ***kır***larda tur attı. (bağ, bahçe)

C.Zıt Anlamlı Sözcükler

♪Anlamca birbirinin tersi olan sözcüklerdir.

-***Soğuk*** havada ***sıcak*** bir çay hepimize iyi geldi.

♪ Bir sözcüğün olumsuzu (-ma,-sız) zıttı demek değildir ki her sözcüğün de zıttı Türkçede yoktur.

-Çeyiz sandığını hemen ***açtı***.

-Çeyiz sandığını hemen ***kapadı***. (zıt)

-Çeyiz sandığını hemen ***açmadı***. (olumsuz)

D.Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

♪Genel anlamlı sözcükler, anlam kapsamı geniş olan, altında birden çok tür barındıran sözcüklerdir.

-***Kitap***, bir insanın en iyi dostudur. **(Tüm kitaplar)**

♪ Özel anlamlı sözcükler, anlam kapsamı dar olan, kavramları tek tek karşılayan sözcüklerdir.

-Yazarın ***bu kitabını*** çok beğendik. (Belli bir kitap kastedilmiştir.)

E.Nicel ve Nitel Anlamlı Sözcükler

♪**Nicel anlamlı** sözcükler, varlıkların ölçülebilir, sayılabilir ya da karşılaştırılabilir özelliklerini gösterir.

-Kasabadan ***geniş*** bahçeli ev aldı. (Alan ölçüsü)

♪**Nitel anlamlı** sözcükler, varlıkların ölçülemeyen, sayılamayan özelliklerini gösteren sözcüklerdir.

-***Geniş*** düşünceli bir arkadaşı var. (Rahat)

F.Yakın Anlamlı Sözcükler

♪Birbirinin anlamını tam olarak karşılamasa da birbirinin yerine geçebilen sözcüklerdir.

-O adamın sözlerine çok -------

(gücendim, kırıldım, alındım, darıldım)

G.Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler

♪**Somut anlamlı** sözcükler, beş duyu organından en az biriyle algılanabilen sözcüklerdir. Maddi dünyadır.

-Yemeğin ***kokusu*** odayı sardı.

♪ **Soyut anlamlı** sözcükler, beş duyu organından hiçbiriyle algılanamayan sözcüklerdir. Düşünce ve duygular soyuttur. Manevi dünyadır.

-***Rüyamda*** seni gördüm.

H.Yansıma Sözcükler

♪Doğadaki varlıkların seslerine benzetilerek oluşturulan sözcüklerdir.

-Çaydanlığın ***fokurtusu*** salondan duyuluyordu.

-Suyun ***şırıltısı*** herkesi dinlendirdi.

♪ Yansıma sözcükler, sadece seslerin taklidi ile oluşur. Görme duyusuna ait bazı kelimeler, yansıma sözcükleri andırsa da yansıma olarak kabul edilmez.

-Güneş bugün ***pırıl pırıl*** parlıyor.

"Ötüşmek, kişnemek" hayvanlar **"öt"** ve **"kiş"** sesi çıkarmadıklarından bu sözcükler yansıma değildir.

QR KODU OKUT VİDEOYU İZLE

www.krakademi.com 312 911 20 20 554 911 05 91

SÖZCÜKTE ANLAM 2

KALIPLAŞMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

TÜRKÇE

DEYİMLER

Kalıplaşmış sözlerdir.
Sözcüklerin yeri değiştirilemez,herhangi biri atılamaz,başka kelimeler konulamaz.
Kısa ve özlü anlatımlardır.
Bir kavramı belirtmek için bulunmuş sözlerdir. Öğütte bulunmazlar.
En ince benzetmelere, mecazlara ve hayallere yer verilir.
Çoğu mecaz anlamlı sözler olmakla beraber gerçek anlamlı deyimler de vardır.
Deyimlerin bir kısmı cümle şeklinde, bir kısmı da sözcük grubu hâlindedir.

ÖRNEK

Göze girmek
(Değer kazanmak)

Ayaklarına kara sular inmek
(Çok yorulmak)

Atı alan Üsküdar'ı geçti.
(Fırsatların hepsinin kaçması, yapılacak bir şeyin olmaması)

ATASÖZLERİ

Öğüt verirler, bu yönüyle deyimlerden ayrılırlar.
Uzun deneyim sonucu söylenmişlerdir.
Anonimdirler.
Halkın ortak malıdır.
Cümle hâlindedirler.
Yalnızca gerçek anlamlıları da vardır.
Yakın anlamlı olan veya birbiriyle çelişen atasözleri vardır.
Eksiltili cümle hâlinde olanları vardır.

ÖRNEK

Son pişmanlık fayda etmez.
(Gerçek anlamlı)
Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.
(Mecaz anlamlı)
Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
(Gerçek ve mecaz anlamlı)
Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan... (Eksiltili)

İKİLEMELER

Anlatıma güç kazandırmak amacıyla çeşitli özelliklerdeki iki sözcüğün yan yana getirilmesiyle ve araya noktalama işareti konulmamasıyla oluşturulan söz öbekleridir.

KURULUŞ BAKIMINDAN İKİLEMELER

Aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle: hızlı hızlı, ağır ağır...
Eş anlamlı sözcüklerle: güçlü kuvvetli, ses seda...
Yakın anlamlı sözcüklerle: doğru dürüst, yalan yanlış...
Zıt anlamlı sözcüklerle: irili ufaklı, az çok...
Biri anlamlı, biri anlamsız sözcüklerle: ufak tefek, eski püskü...
İkisi de anlamsız sözcüklerle: ıvır zıvır, eciş bücüş...
Yansıma sözcüklerle: şırıl şırıl, fokur fokur...

ÖZDEYİŞLER

Söyleyeni belli, kısa, anlamlı sözdür.
Bireysel ya da toplumsal bir ilke, bir görüş, bir kanıyı en kısa yoldan anlatır.

ÖRNEK

Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Atatürk)

Cahil kimsenin yanında kitap gibi sessiz ol. (Mevlana)

MECAZA DAYALI SÖZ SANATLARI

TÜRKÇE

BENZETME (Teşbih)

Aralarında benzerlik olan iki varlıktan niteliği zayıf olanın, üstün olana benzetilmesidir.

Tam benzetmenin dört unsuru vardır:

Benzeyen (niteliği zayıf olan)

Kendisine benzetilen (niteliği üstün olan)

Benzetme yönü (benzerlik ilgisi gösteren)

Benzetme edatı (gibi, kadar, sanki, misali)

O çocuk tilki gibi kurnazdır.

Balodaki kız âdeta bir periydi.

Önümüzdeki ova, at nalını andırıyordu.

EĞRETİLEME (İstiare)

Eğretileme: Yalnızca "benzeyen" ya da "benzetilen" ögeleriyle yapılan söz sanatıdır.

Bir sözün benzetme amacıyla başka bir söz yerine kullanılmasıdır.

Açık istiare: Yalnızca kendisine benzetilen söylenir.

Kapalı istiare: Yalnızca kendisine benzeyen söylenir.

Doya doya sevemedim kuzumu.

Açık istiare - kuzu » kendisine benzetilen

Çatma kurban olayım çehreni, ey nazlı hilal!

Kapalı istiare - hilal » benzeyen

KİŞİLEŞTİRME (Teşhis) ve KONUŞTURMA (İntak)

İnsana özgü niteliklerin insan dışındaki varlıklara aktarılmasıdır.

İnsandan doğaya aktarma da denir.

Hayallerim bana yine oyun oynadı.

Dağlar, beyaz şallarını omuzlarına atmış.

İnsan dışı varlıkların konuşturulmasına intak denir.

"Yıldızlar sönsün" diyerek bağırdı sümbül.

KİNAYE

Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılmasıdır.

Ateş düştüğü yeri yakar.

(ateşin yeri yakması - gerçek anlam / bir acıyı yaşayanın en iyi bilmesi - mecaz anlam)

Atılan ok geri dönmez.

(atılan okun geri döndürülememesi - gerçek anlam / söylenen sözün, yapılan hareketin geri alınamaması - mecaz anlam)

AD AKTARMASI (Mecazımürsel)

Bir sözü benzetme amacı gütmeden bir başka söz yerine kullanmaktır.

Plakta Ajda Pekkan çalıyordu.
(Ajda Pekkan'ın şarkıları)
Yazın Orhan Pamuk'u okudum.
(Orhan Pamuk'un romanları)
Tencere hâlâ kaynamadı mı?
(Tencerenin içindekiler)

Tabağını çabuk bitir!
(Tabağın içindekiler)
Olayı duyunca mahalle ayaklandı.
(Mahalle sakinleri)

DOLAYLAMA

Bir sözcükle anlatılabilecek bir kavramı ifadeye güç katmak için birden fazla sözcükle anlatmaktır.

sinema - beyaz perde
Kıbrıs - yavru vatan
tüfek - delikli demir
İzmir - Ege'nin incisi
balık - derya kuzusu
pamuk - beyaz altın

GÜZEL ADLANDIRMA

Söylendiğinde insan zihninde olumsuz duygular uyandıran bazı durum, olay, kavram veya varlıkları güzel bir biçimde ifade etmektir.

cin » üç harfliler / iyi saatte olsunlar
verem » ince hastalık
kör » görme engelli
ölmek » Hakk'ın rahmetine kavuşmak
tabut » tahta at

DEYİM AKTARMALARI

İnsandan doğaya aktarma: İnsana özgü nitelikleri insan dışındaki varlıklara aktarmadır.
Gemiler uyumuştu, bulutlar gülüyordu.

Doğadan insana aktarma:
Doğaya özgü nitelikleri insana aktarmadır.
Olgun tavırlarıyla etraftakileri etkilemişti.

Doğadan doğaya aktarma:
Doğaya özgü nitelikleri doğaya aktarmadır.
Kavaklar ulurdu bu büyük avluda.

Duyu aktarması: Bir duyuyla ilgili bir kavramı başka bir duyuya aktarmadır.
Odayı keskin bir koku kaplamış.
Dışarıdan acı bir ses geldi.

ABARTMA (Mübalağa)

Bir durumu, kavramı, varlığı olduğundan çok büyük ya da çok küçük göstermektir.

Poşetler o kadar ağır ki kollarım koptu.

Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.

Odanı toplamadan dışarı çıkamazsın diye bin kere söyledim.

Roman denince aklımıza yüzlerce isim bir çırpıda gelir.

DOKUNDURMA (Tariz)

Bir kimseyi iğnelemek, onunla alay etmek amacıyla bir sözü gerçek anlamının tam karşıtı bir anlamda kullanmaktır.

Çok erken geldin, ağaç oldum.

O kadar başarılı ki on iki dersin onundan kalmış.

CÜMLEDE ANLAM 1

TÜRKÇE

ANLATIMINA GÖRE CÜMLELER

ÖZNEL Cümleler

- Doğruluğu veya yanlışlığı ***kişiden kişiye değişen*** cümlelerdir.
- Kanıtlanamazlar.
- Kişisel değerlendirme, kişisel yorum olarak da bilinir.

Renkli kazak sana yakışıyor.
Evinde mutlu olan işinde de mutlu olur.

NESNEL Cümleler

- Doğruluğu veya yanlışlığı ***kişiden kişiye değişmeyen*** cümlelerdir.
- Kanıtlanabilirler.
- Kişisellik söz konusu değildir.

Roman, iki bölümden oluşuyor.
Diyabet araştırması ulusal bir dergide yayımlandı.

TANIM Cümleleri

- Varlıkların ne olduklarını tam olarak belirtmek için kurulan cümlelerdir.
- **"Bu nedir?"**, **"Bu kimdir?"** sorularına cevap verir.
- **...dır, ...denir, ...adı verilir** şeklinde biter.

Pastoral şiir, doğa ve çoban hayatını anlatan şiirdir. (Pastoral şiir nedir?)
Dil biliminin, özel isimleri inceleyen dalına **onamastik** denir.

İÇERİK Cümleleri

- Sanatçının, eserinde ele aldığı konuya değinilen cümlelerdir.
- **"Ne anlatıyor?"** sorusuna cevap verir.

Yazar, bu eserinde çocukluk yıllarını anlatmış.
Film, okuryazar olmayan bir annenin başarı öyküsünü ele almış.

ÜSLUP (Biçem) Cümleleri

- Sanatçının, dil ve anlatımının belirtildiği cümlelerdir.
- Bu kavram için dilsel tavır, söyleyiş tarzı ifadeleri de kullanılır.

Sanatçı, bu romanında mecazlı bir dil kullanmayı tercih etmiş.
Sıfatları sıklıkla kullanması denemeyi biraz boğmuş.

DOĞRUDAN ANLATIMLI Cümleler

- Başkasına ait bir sözün hiç değiştirilmeden aktarılmasıdır.
- Tırnak içinde aktarılan cümle, tırnak olmadan virgülle de aktarılabilir.
- Bu cümlelerde genellikle **"de-"** fiilinin çekimleri kullanılır.

Dedem sürekli "Alçak gönüllülük hep kazanır." derdi.
Nikolai Gogol, "Yüzünüz çarpıksa aynaya kızmayın." der.

DOLAYLI ANLATIMLI Cümleler

- Başkasından alınan sözün, cümledeki yargıyı değiştirmeden kendi sözcüklerimizle aktarılmasıdır.
- Bu cümlelerde **"söyle-, ifade et-, belirt-, vurgula-, aktar-, tembihle-"** fiilleri genellikle kullanılır.

Doktor, babama ilaçları mutlaka içmesi gerektiğini tembih etti.
Kaptan, bugün havanın sisli olacağını söylüyor.

ANLAM İLİŞKİLERİNE GÖRE CÜMLELER

YAKIN ANLAMLI Cümleler

- Cümlelerin ilettiği yargılar, anlamca birbirinin özdeşi olmasa da yakın anlamlılık özelliği gösterir ki bu cümlelere **yakın anlamlı** cümleler denir.

Yaşam içinde siyah da bulunan bir gökkuşağıdır.
Yaşam tüm güzelliklerinin yanında olumsuzlukları da barındırır.

KARŞIT ANLAMLI Cümleler

- Anlamca birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen cümlelerdir.

Sanat, yalnızca bireyin anlatıldığı bir yaratım sürecidir.
Sanat, toplumu anlatırsa görevini gerçekleştirmiş olur.

KOŞUL-SONUÇ (Şart/Koşula Bağlılık) Cümleleri

- Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin, başka bir olaya veya duruma bağlı olduğunu belirten cümlelerdir. Bu cümlelerde **"-sa, -ince, -dikçe, mi, üzere, yeter ki"** gibi ek ve sözcükler kullanılır.

Hava soğuksa dışarı çıkamayız.
Baban gelince okula gideriz.
Yarına geri vermek üzere bu parayı alabilir.

NEDEN-SONUÇ Cümleleri

- Bir eylemin hangi gerekçeyle yapıldığını bildiren cümlelerdir.
- Bu cümlelerde genellikle **"-dığı için, -dığından, -den dolayı, yüzünden, çünkü, ile"** gibi ekler ve sözcükler kullanılır.

Yağmur yağdığı için dışarı çıkmadık.
Traktör bozulduğundan tarlayı biçemedi.
Okula gelemedim çünkü hastaydım. (gerekçe cümlesi)

AMAÇ-SONUÇ Cümleleri

- Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelerdir.
- Bu cümlelerde genellikle **"-mak için, -meye, üzere, maksadıyla, amacıyla, diye"** ekleri ve sözcükleri kullanılır.

Almanya'ya gitmek için bilet almış. (gitmek amacıyla)
Kilo vereyim diye spor yapıyor. (kilo vermek amacıyla)

KARŞILAŞTIRMA Cümleleri

- En az iki varlığı, kavramı, olayı, durumu benzerlik veya farklılık yönünden kıyaslamaktır.
- Bu cümlelerde genellikle **"ise, oysa, en, daha, ziyade, -e göre, oranla, nazaran"** gibi ek ve sözcükler kullanılır.

Tiyatro da sinema kadar etkili bir sanattır.
En sevdiğim yemek soslu makarnadır.
Sen, Ahmet'e göre bu sene sıkı çalışıyorsun.

CÜMLEDE ANLAM 2

İLETTİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE DURUMLARINA GÖRE CÜMLELER 1

TÜRKÇE

ÖNERİ (TEKLİF / TAVSİYE) CÜMLELERİ

Bir sorunu çözmek veya daha iyiye ulaşmak için görüş ve düşüncelerin öne sürüldüğü cümlelerdir.

- Derse dinç olarak gelmek istiyorsanız bir elma yiyebilirsiniz.
- Çocuğa sabırlı yaklaşmanız, ondan cevap almanızı sağlayacaktır.

VARSAYIM CÜMLELERİ

Bir olay veya durumun bir an için gerçekmiş ya da değilmiş gibi kabul edildiği cümlelerdir. Bu cümlelerde genellikle **"diyelim ki, tut ki, kabul edelim ki, düşün ki, farz edelim ki"** gibi ifadeler kullanılır.

- Tut ki istediğin pantolon kalmamış.
- Düşün ki bu sınavı da başarıyla tamamladın.

ÖN YARGI (PEŞİN HÜKÜM) CÜMLELERİ

Bir olay, kişi veya bir durumla ilgili belirli şart ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargıları belirten cümlelerdir.

Ön yargı cümlelerinde kesin bir dil vardır.

- O film yine gişe rekorları kıracak.
- Bu sınavdan da kalacak, görürsünüz.

ÖZ ELEŞTİRİ CÜMLELERİ

Bir kişinin kendi davranışları üzerinde yürüttüğü yargıları içeren cümlelerdir.

- Sınavda turlama yapmadığım için başarısız oldum.
- Kaç yaşıma geldim, hâlâ yazım okunaklı değil.

ELEŞTİRİ CÜMLELERİ

Bir eserin, insanın veya durumun doğru ya da yanlış yönlerini belirten cümlelerdir.

Değerlendirme esaslıdır.

Olumlu, olumsuz veya olumlu-olumsuz şekilde de olabilir.

- Son maçı hakem iyi yönetemedi. (-)
- Bu kitabın içeriği oldukça doyurucu olmuş. (+)
- Şapkan çok kaliteli ancak rengi seni açmamış. (+-)

HAYIFLANMA CÜMLELERİ

Yapılan bir hata veya yanlış sonucunda duyulan üzüntüyü belirten cümlelerdir. Yazıklanma anlamına gelir.

Üzüntü esaslıdır ve kişi yapmadığı işlerden ötürü üzülür.

- Gençken o dansları öğrenecektik.
- Keşke derste düzenli not alsaydım.

PİŞMANLIK CÜMLELERİ

Yapılan bir hata veya yanlış sonucunda duyulan üzüntüyü belirten cümlelerdir.

Üzüntü esaslıdır ve kişi yaptığı işlerden ötürü üzülür.

- Keşke ona o ağır sözleri söylemeseydim.
- Bu bilgisayarı almamız çok büyük hataydı.

UYARI CÜMLELERİ

Kişi ya da kişileri yanlış davranışlardan uzak tutmak için bir konu, sorun ya da olumsuz bir durum ile ilgili ikaz ve hatırlatmaları içeren cümlelerdir.

- Çimler yeni sulandı, basmayınız.
- Açıkta kalmak istemiyorsanız yakacaklarınızı burada önceden hazırlayın.

YAKINMA CÜMLELERİ

Bir durumdan duyulan rahatsızlığı ifade eden cümlelerdir.

Şikâyet esaslıdır ve bu şikâyet kişi söz konusu olduğunda kişinin arkasından yapılır.

- Aldığı parayı bir de getirmeyi öğrense!
- Nerede nasıl davranacağını hiç öğrenemedi.

SİTEM CÜMLELERİ

Bir durumdan duyulan rahatsızlığı ifade eden cümlelerdir.

Şikâyet esaslıdır ve bu şikâyet kişi söz konusu olduğunda kişinin yüzüne yapılır.

- Sana iş bulacağım dedin, oyalıyorsun kaç zamandır.
- Buraya gelmişsiniz de bize uğramamışsınız.

CÜMLEDE ANLAM 3

İLETTİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE DURUMLARINA GÖRE CÜMLELER 2

TÜRKÇE

AZIMSAMA CÜMLELERİ

Bir şeyin miktarca az olduğunu, yetersiz görüldüğünü ifade eden cümlelerdir.

- Azımsama, maddi olarak az bulmak demektir.
- Bu kadar mantı kimseyi doyurmaz.
  Memur maaşı değil, cep harçlığı sanki!

KÜÇÜMSEME CÜMLELERİ

Bir kişiye veya bir olaya değer vermeme, onu küçük görme, önemsememe, hafife alma anlamı taşıyan cümlelerdir.
İnsanı hor görme söz konusudur.

- Okuyacakmış da bu ilçeye doktor olacakmış ha!
- Sen kim, ünlü bir yazar olmak kim!

GERÇEKLEŞMEMİŞ BEKLENTİ CÜMLELERİ

Gerçekleşmesi beklenen davranış ve işlerin, yerine getirilmediğini bildiren cümlelerdir.
Hayal kırıklığı olarak da algılanabilir.

- Doğum günümde bana keman alır sanmıştım.
- Köye gelince bize de uğrarsın diye düşünmüştüm.

TASARI CÜMLELERİ

• Gelecekte yapılması planlanan işlerin belirtildiği cümlelerdir.

- İki yıl sonra bir edebiyat dergisi çıkarmayı düşünüyorum.
- Ailemle önümüzdeki ay tatile çıkmayı planlıyoruz.

OLASILIK CÜMLELERİ

Gerçekleşmesi kesin olmayan bir olayın veya bir durumun ortaya çıkmasının beklenilmesi, umut edilmesi ile ilgili cümlelerdir.
"Olabilir" veya "olmayabilir" şeklinde iki durum vardır.
Bu yaz arkadaşlarla yurt dışına gidebiliriz.

- (gitmeyebiliriz de)
- Kapıyı çalan annem olmalı.
- (olmayabilir de)
- Belki yarın size kalmaya gelirim.
  (gelmeyebilirim de)

ÇIKARIM CÜMLELERİ

Belli önermelerden, başka önermelere ulaşmadır.
Ulaşılan önermenin doğruluğu veya yanlışlığı önemli değildir.

- Sanatçı, bir yılda on iki roman yazdı; bu onun üretici yanını gösteriyor.
- Bugün yorgun görünüyor, belli ki dün yine uyumamış.

SAPTAMA CÜMLELERİ

Gerçekleştirilen gözlem sonucunun kişilerle paylaşıldığı cümlelerdir.
Saptama bir şeyi belirgin kılmak, belirlemek, tespit etmek anlamlarına gelmektedir.

- Spor aktiviteleri, stresin azaltılmasında çok etkilidir.
- Ülkemizde sosyal medyayla birlikte okuma oranı %30 azalmıştır.

AŞAMALILIK CÜMLELERİ

Bir olayın, durumun, kişinin kademeli olarak iyiye veya kötüye gittiğini bildiren cümlelerdir. "Gitgide, günden güne, zamanla, her yıl, giderek" sözcükleri çoğunlukla kullanılır.

- Hasta günden güne iyileşiyordu.
- Sen de zamanla gitar çalmayı öğreneceksin.

KANIKSAMA CÜMLELERİ

Bir duruma zaman içinde alışmaktır.

- İstanbul'un trafiği artık beni yormuyor.
- Odadaki parfümü bir süre sonra duyumsamamaya başladık.

TAHMİN CÜMLELERİ

Akla, sezgilere, gözlemlere veya birtakım verilere dayanarak olacak bir şeyi önceden kestirebilme sonucunda ortaya çıkan cümlelerdir.
Olasılık cümlesinde bir ikili durum söz konusuyken tahmin cümlesinde "kesinlik" vardır.

- Babam meraktan çatlıyordur şimdi.
- Bizimkiler köye çoktan varmıştır.

PARÇADA ANLAM 1

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAMA

- Bilgi verici anlatım yöntemidir.
- Öğretmek esaslıdır.
- Ayrıntıya inilebilir.
- Çoğunlukla nesnel bilgiler kullanılır, öznel bilgilerin de verildiği görülür.

BETİMLEME

- Sözcüklerle resim yapma sanatıdır.
- Hareket yok denecek kadar azdır.
- İzlenim yaratmak amaçlanır.
- Sıfatlar sıklıkla kullanılır.

TARTIŞMA

- Düşünceleri değiştirmeye dayalı anlatım yöntemidir.
- Konuşma havası göze çarpar.
- Senli benli - sizli bizli ifadeler yer alır.
- İkna etmek esaslıdır.
- Öznel düşünceler, nesnel bilgilere dayandırılır.
- Kişi sorduğu soruya kendisi cevap verir.

ÖYKÜLEME

- Hareketin yoğunlukta olduğu anlatım yöntemidir.
- Kişi, yer, zaman ve olay unsurları vardır.
- Olaylar belli bir oluş zinciriyle verilir.
- Okurun olaya dâhil edilmesi amaçlanır.

PARÇADA ANLAM 2

TÜRKÇE

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

KARŞILAŞTIRMA

En az iki varlığı, kavramı, olayı, durumu benzerlik veya farklılık yönünden kıyaslamaktır. Bu yöntemde genellikle "ise, oysa, en, daha, ziyade, -e göre, oranla, nazaran" gibi ek ve sözcükler kullanılır.

En zor sorular matematik dalından geldi.
Bu yıl, geçen yıla nazaran yağmurlu geçti.

TANIMLAMA

Varlıkların ne olduklarını tam olarak belirtmek için kurulan cümlelerdir. "Bu nedir?", "Bu kimdir?" sorularına cevap verir.

- "...dır, ...denir, ...adı verilir" şeklinde biter.

Suyun donmuş hâline buz adı verilir.
Sözcük, dilin anlamlı en küçük parçasıdır.
Duyguları coşkulu bir dille anlatan şiirlere lirik şiir denir.

ÖRNEKLEME (ÖRNEKLENDİRME)

Anlatılan konuyu somutlamak amacıyla yazar, sanatçı, eser isimlerinden yararlanmaktır.

- Söz gelimi, örneğin, mesela sözcükleri genellikle kullanılır.

Renklerin insan psikolojisi üzerinde bazı etkileri olduğu belirlenmiştir. Örneğin beyaz, açık sarı insanı dinlendirir; pembe, mavi canlandırır; mor, kahverengi gibi koyu renkler yorar, karamsarlaştırır.

SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA

Düşünceyi inandırıcı kılmak için istatistiklerden, rakamlardan, nicel verilerden yararlanmadır.

Tanzimat Dönemi'nde yazar ve şairlerimizin %79,5'u İstanbul'da, %7,1'i Anadolu'da doğmuştur. Cumhuriyet'ten sonra ise bu oranlarda büyük bir değişme olmuş, İstanbul doğumluların oranı %29, Anadolu doğumluların oranı ise %67 olmuştur. Bu bize Türk edebiyatının halkçı bir nitelik kazandığını göstermez mi?

TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA / ALINTILAMA)

Alanında yetkin veya ünlü bir kişinin tırnak içinde sözünden yararlanmaktır.
Söz, tırnak içinde verilmeden **virgülle de verilebilir.**

Hangi sözcük, hangi sözcükle yan yana geldiğinde nasıl bir ışık oluşur? Bunu bilmek gerekir. Sözcük, başka bir sözcüğün yanına geldiğinde ışıldar, bir anlam kazanır. Tek başınayken sönüktür, ölüdür. Mallerme'nin "Şiir, sözcüklerin dilidir." demesi bundandır. Bütün bunlar düşünüldüğünde görülecektir ki şiir başlı başına hüner işidir.

PARÇADA ANLAM 3

TÜRKÇE

AÇIKLIK

• Anlatılanların herhangi bir şekilde belirsizliğe yer vermeyecek biçimde olmasıdır.
• Açık olmayan anlatımlar için "kapalı anlatım", "bulanık anlatım" , "karanlık anlatım" vb. nitelendirmeler kullanılır.
• Anlatımda açıklık; sözcüklerin, deyimlerin uygun yerde ve anlamda, noktalama işaretlerinin eksiksiz ve yerli yerinde kullanılmasıyla sağlanır.
İhtiyar adama bir şeyler sordu.
(İhtiyar sözcüğünden sonra virgül konulmadığı için ihtiyar sözcüğü adam sözcüğünün sıfatıdır.)

DURULUK

• Anlatımın gereksiz sözcüklerden ve eklerden arındırılmış olmasıdır.
• Duruluğa uyulmaması, gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğuna sebep olur.
Macera romanlarını ara sıra, bazen okuyorum.
(Ara sıra, bazen sözleri aynı anlama geldiği için duruluk bozulmuştur.
Cümleden birinin atılması gerekir.)

YALINLIK (SADELİK)

• Anlatımın süsten, gösterişten ve edebî sanatlardan uzak olmasıdır.
• Bir bahar akşamı parıldayan hayallerimizi önümüze kata kata sahilde dolaştık. **(Yalın değil.)**
Bir bahar akşamı sahilde dolaştık. **(Yalın)**

AKICILIK

• Metinde zor okunacak sözcüklerin bulunmamasıdır.
• Dilde pürüz olmaması anlamına da gelir.
Siz hâlâ Çekoslovakyalılaştıramadıklarımızdan mısınız?
(Akıcı değil.)

ÖZGÜNLÜK

• Başkasına benzememek, kendine has olmaktır.
• Yazıda taklitçilikten kaçınma; farklı, yeni, alışılmışın dışında olmaktır.
Sanatçının şarkıları, başkalarınınkini çağrıştırmaz; o ruhunun imzasını atar.

ÖZLÜLÜK

• Az sözle çok şey anlatmaktır.
• Atasözlerinde çoklukla bulunur.
Taşıma su ile değirmen dönmez.
(Taşıma su ile bir değirmen döndürülmez. - gerçek anlam /
Birinden gelecek kısa süreli yardımlar iş görmez. - mecaz anlam)

KALICILIK

• Unutulmamak, çağını aşmak, yıllar boyu dilden dile dolaşmaktır.
Yunus Emre'nin şiirleri, yüzyıllardır dilden dile dolaşır.

EVRENSELLİK

• Dünya insanlarına hitap etmektir.
Sanatçının şarkıları kendi sınırından çıkmış; herkesi anlatır, her bireye hitap eder bir konuma gelmiştir.

ULUSALLIK

• Kendi milletinin insanına hitap etmek, onların özelliklerini anlatmak, sınırların dışına çıkmamaktır.
Sadece Anadolu'ya özgü olan evlenme âdetlerini ve göreneklerini bu kitapta daha ayrıntılı görebiliyorsunuz.

TUTARLILIK

• Yazıda çelişkinin bulunmamasıdır.
Sanatçının "Sanat, sanat içindir." anlayışına her yapıtında olduğu gibi bu yapıtında da bağlı kaldığını görebiliyoruz.

SÜRÜKLEYİCİLİK

• Yazının okuru meraklandırması, sarmasıdır.
Kişi, yazının, filmin vb. sonunu görmeyi ister.
Dergideki öyküler o kadar gerçekçiydi ki bir an önce sonunu görmek istedim.

ETKİLEYİCİLİK

• Okurun, yazılanları beğenmesi, bunlardan etkilenmesidir.
Sanatçının son romanının kurgusu okurların tamamını derinden etkilemişti.

İNANDIRICILIK

• Yazarın, yazdıklarında sahtelik, yalan olmamasıdır. Gerçeği tüm çıplaklığıyla anlatmasıdır.
Sanatçının romanları insanda asla soru işareti bırakmıyor, her şey dosdoğru yerine oturuyordu.

DOĞALLIK

• Yazarın yapmacıklıktan uzak bir anlatımı seçmesidir.
Sanatçı, eserlerinde o kadar şeffaf, kendi gibi ki herkes onu olduğu gibi görüyor.

YOĞUNLUK

• Bir metnin anlam derinliğine sahip olmasıdır.
Anlam içinde anlam olarak da bilinir.
Sanatçının romanları ayrı ayrı satırbaşlarına sahip, hepsinde anlam labirentlerine dalıyorsunuz.

SES BİLGİSİ 1

TÜRKÇE

ÜNLÜ UYUMLARI

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU

- Kalınlık-incelik uyumudur.
- Bir sözcük kalın ünlüyle başladıysa kalınla, ince ünlüyle başladıysa inceyle devam etmelidir.
- Tek heceli ve birleşik sözcüklerde aranmaz.

a, ı, o, u → a, ı, o, u
e, i, ö, ü → e, i, ö, ü

Örnek:
kapı, çilek, salon - Kurala uyar.
beyaz, insan, daire - Kurala uymaz.

- Büyük ünlü uyumunu bozan ekler

-leyin: sabahleyin
-ki: akşamki
-gil: amcamgil
-yor: seviyor
-ken: bakarken
-imtırak: yeşilimtırak
-daş: meslektaş

KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU

- Düzlük-yuvarlaklık uyumudur.
- Tek heceli, birleşik ve alıntı sözcüklerde aranmaz.

İlk Hece		Sonraki Hece
a, e, ı, i	→	a, e, ı, i
o, ö, u, ü	→	a, e, u, ü

Örnek:
kökleri, geleneği, bilek -Kurala uyar.
kavun, çamur, horoz -Kurala uymaz.

- Küçük ünlü uyumunu bozan bazı ekler şunlardır:

-yor: seviyor (Her zaman bozar.)
-yor: kaçıyor
-ki: onunki (Her zaman bozmaz.)
-ki: akşamki

ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

ÜNLÜ DÜŞMESİ (ORTA HECE DÜŞMESİ)

- İki heceli bazı sözcüklerin ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecelerindeki dar ünlülerinin düşmesidir.

fikir + im → fikrim
yumurta + la → yumurtla
yalın + ız → yalnız
akıl + ı → aklı
gönül + üm → gönlüm
şehir + i → şehri
oğul + u → oğlu
hapis + olmak → hapsolmak
çevir + e → çevre
beniz + e → benzeme
uyu + ku → uyku

ÜNLÜ TÜREMESİ

- Bazı kelimelerin anlam yönünden küçültülmesi veya pekiştirilmesi sırasında kelimelerin kökü ile aldığı ekin arasına bir ünlü girmesidir.

bir + cik → biricik
az + cık → azıcık
genç + cik → gencecik
dar + cık → daracık
güp + gündüz → güpegündüz
sap + sağlam → sapasağlam
yap + yalnız → yapayalnız
çep + çevre → çepeçevre

ÜNLÜ DEĞİŞİMİ

- Türkçede sadece "sen, ben" şahıs adıllarına ismin yönelme hâli eki "-a, -e" getirildiğinde sözcük kökündeki "e" ince ünlüsü "a" kalın ünlüsüne dönüşür. Bu ses olayına ünlü değişimi denir.

ben + e bana
sen + e sana

ÜNLÜ DARALMASI

- Kökü ya da gövdesi "a, e" sesli harflerinden biri ile biten fiiller "-yor" şimdiki zaman ekini aldıklarında fiilin sonunda bulunan "a, e" ünlü harfi "-yor" ekinin etkisiyle daralarak "ı, i, u, ü" dar ünlülere dönüşür.
Bu değişime ünlü daralması denir.

başlamak → başlayor → başlıyor
yaşamak → yaşayor → yaşıyor

- Türkçede "ye-, de-, ne" sözcüklerinin bazı kullanımlarında "y" kaynaştırma ünsüzünden önceki geniş ünlü daralır.

de - y - e → diye
ye - y - e → yiye
ne - y- e → niye

SES BİLGİSİ 2

TÜRKÇE

ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

ÜNSÜZ DÜŞMESİ

• Türkçede "-k" ünsüzüyle biten bazı kelimeler "-cık / -cik" eklerini aldıklarında sözcüğün sonundaki "-k" düşer. Bu ses olayına sessiz (ünsüz) düşmesi denir.
• -k sesi dışında -t ve -d sesinin düştüğü de görülür.

ufak + cık → ufacık
minik + cik → minicik
bebek + cik → bebecik
küçük + cük → küçücük
alçak + l → alçalmak
yüksek + l → yükselmek
yumuşak + cık → yumuşacık
ast + teğmen → asteğmen
ad + daş → adaş

ÜNSÜZ TÜREMESİ

• Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan kelimeler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu kelimeler ünlüyle başlayan ek veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir. Bu olaya ünsüz türemesi denir.

af + et → affet
zan + et → zannet
his + et → hisset
ret + et → reddet
hal + et → hallet
sır + ı → sırrı
hak + ı → hakkı

ÜNSÜZ BENZEŞMESİ (ÜNSÜZ SERTLEŞMESİ)

• Bir sözcüğün son hecesi "f, s, t, k, ç, ş, h, p" sert sessiz harflerinden biri ile biterse ve bu sözcüğe "c, d, g" yumuşak sessiz harfleriyle başlayan bir ek gelirse ekin başındaki yumuşak ünsüzler sözcüğün sonundaki ünsüzün etkisiyle sertleşerek

c → ç
d → t
g → k

dönüşür. Bu değişime ünsüz benzeşmesi adı verilir.

sınıf + dan sınıftan
kes + gin keskin
balık + cı balıkçı

• Sözcükte "f, s, t, k, ç, ş, h, p" ve "ç, t, k" ünsüzlerinin yan yana gelip gelmediğine bakılır, bu ses olayı ekte gerçekleşir.

ÜNSÜZ YUMUŞAMASI (ÜNSÜZ DEĞİŞİMİ)

• Sözcük köklerinin veya gövdelerinin sonunda bulunan "p, ç, t, k" sessiz harflerinin yanına ünlü harfle başlayan bir ek geldiğinde "p, ç, t, k" sesleri yumuşayarak

p → b
ç → c
t → d
k → g,ğ'ye

dönüşür.

Buna ünsüz yumuşaması denir.

yurt + um yurdum
ağaç + ı ağacı
ak + ar(mak) ağarmak
kitap + ın kitabın

• Özel isim ve yabancı sözcüklerde yumuşama olmaz.

hukuk + u → hukuku
sanat + ı → sanatı
(yumuşamaya aykırılık)

KAYNAŞTIRMA (YARDIMCI SES)

• Türkçede iki ünlü harf yan yana bulunmaz. Ünlü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan bir ek gelirse iki ünlü harf arasına -y, -n, -s, -ş kaynaştırma harfleri girer. "YaŞaSıN" kelimesindeki ünsüz harfler kaynaştırma ünsüzleridir.

oda + ı → odayı
eri + en → eriyen
oku + acak → okuyacak
şişe + i → şişesi
araba + ı → arabası
iki + er → ikişer
yedi + er → yedişer
o + u → onu
oda + ın → odanın

ULAMA

• Ünsüzle biten kelimelerden sonra ünlü ile başlayan kelimeler gelirse önceki kelimenin son ünsüzü, sonraki kelimenin ilk ünlüsüne bağlanarak okunabilir.
• Kimi kaynaklara göre fonetikle ilgili olduğundan ses olayı kabul edilmez.

Biz onlardan hoşlandık.
Babam ava gitti.
("mava gitti" şeklinde okunur.)
• Ulama yapılacak kelimeler arasında hiçbir noktalama işareti olmamalıdır.

Babam, ava gitti.
(Ulama yok.)

BİÇİM BİLGİSİ

TÜRKÇE

KÖK

İsim (Ad) Kökü
-mek / -mak eki almazlar.
tahta, kalem, çilek vb.

Fiil (Eylem) Kökü
mek / -mak eki **alırlar.**
gel-, yap-, sus- vb.

Conditional Sesteş Kök
Yazılışları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerin oluşturduğu köklerdir.
Bu kökler arasında anlam bağlantısı yoktur.
yaz (yazmak)
yaz (mevsim)

Ortak Kök
Hem isim hem fiil kökü olarak kullanılabilen köklerdir.
Bu kökler arasında anlam bağlantısı vardır.
savaş (isim)
savaşmak (fiil)
boya (isim)
boyamak (fiil)

Fiil (Eylem) Kökü
mek / -mak eki **alırlar.**
gel-, yap-, sus- vb.

YAPIM EKİ
Sözcüğün anlamını ve türünü **değiştiren** eklerdir.

İsimden İsim Yapma Eki
şeker + **lik** → şekerlik
odun + **cu** → oduncu

İsimden Fiil Yapma Eki
su + **la** → sula-
can + **lan** → canlan-

Fiilden İsim Yapma Eki
süpür + **ge** → süpürge
dur + **ak** → durak

Fiilden Fiil Yapma Eki
bak + ın → bakın-
at + ıl → atıl-

ÇEKİM EKİ
Sözcüğün anlamını ve türünü **değiştirmeyen** eklerdir.

EK

Çoğul (Çokluk) Eki
-ler / -lar İsim çekim ekidir.
kalem - **kalemler**

Durum (Hâl) Eki
Yalın, Belirtme (-i), Yönelme (-e), Bulunma (-de), Ayrılma (-den)
İsim çekim ekidir.
ev, evi, eve, evde, evden

Tamlama Eki
Tamlayan (-ın),Tamlanan (-ı)
İsim çekim ekidir.
suyun tadı

Kip ve Kişi Ekleri
Fiil çekim ekidir.
gel - **i** - **yor** - **um**
(**-yor**: kip eki / **-um**:kişi eki)

İyelik Eki
-m, -n, -i, -miz, -niz, -leri
İsim çekim ekidir.
Sahiplik bildirir.
evim, arabası, okulunuz

Vasıta Eki
"ile" edatı kaynaklıdır,
"-i" düşürülerek kullanılır.
İsim çekim ekidir.
Yağmur bulutlarıyla doldu her yer.

Eşitlik Eki
-ca / -ce
İsim çekim ekidir.
Burada çocukça davranmamalısın.

SÖZCÜKTE YAPI

Basit Sözcük
Yapım eki **almaz.**
Çekim eki **alabilir.**
balkonun
pencerede
evim

Türemiş Sözcük
Yapım eki **alır.**
Çekim eki **alabilir.** **kiralık, sütçüler, ağlayan, bakıp**

(Fiilimsi ekleri yapım ekidir, sözcüğü türemiş yapıya çevirir.)

Birleşik Sözcük
En az iki sözcüğün birleşmesiyle oluşur. **gecekondu, sütlaç, çekyat, gökkuşağı**

YAZIM KURALLARI 1

TÜRKÇE

AYRI YAZILANLAR

ŞEY

"Şey" kelimesi her zaman **ayrı yazılır.**

Her şey yine çok güzeldi.
Mağazadan **bir şey** almadan çıktık.

DIŞ, İÇ, SIRA

"Dış, iç, sıra" sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler **ayrı yazılır.**

Aklı sıra beni kandıracak.
Yasa dışı durumları tartışıyorlar.
Yurt içinde gezmeyi tercih ederim.

İKİLEMELER

İkilemeler her zaman **ayrı yazılır.**
Yalnızca **"gitgide"** bitişik yazılır.
Art arda sorulan soruları cevaplamakta zorlandı.
İlçeyi **baştan başa** bir saatte gezdik.
Komiser ve yardımcısı **yan yana** oturuyordu.

SAYILAR

Sayılar her zaman **ayrı yazılır**.
Çeklerde (kare # işareti arasına alınır),
Nota ve oyun ismi olduğunda bitişik yazılır.
Salonda **üç yüz elli kişi** oynuyordu.
Ellibir oynamayalı uzun oldu.
Parçada **onaltılık** notalar çoğunluktaydı.

ANLAM DEĞİŞİKLİĞİNE UĞRAYANLAR

Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.
Tatilciler suda **köpek balığı** görmüş.
Pazardan bir kilo **kuru fasulye** aldık.
Halıları yıkarken **arap sabunu** kullanır.
Arkadaşlarıyla sinemaya **hafta sonu** gidecekmiş.

BİRLEŞİK YAZILANLAR

SES DÜŞMESİNE UĞRAYANLAR

Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler **bitişik yazılır.**
Sütlaç yapmak için mutfağa gitti.
Kaybettiği bilekliğini okulda bulmuş.
Birbirini seven gençleri buraya topladık.

ALT, ÜST, ÜZERİ

Somut olarak **yer bildirmeyen "alt", "üst"** ve **"üzeri"** sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler **bitişik yazılır.**
Adamlardan biri **gözaltına** alınmış.
Akşamüstü buluşup bir çay içelim.
Öğleüzeri daireye bir mektup geldi.

BELİRSİZLİK SIFAT VE ZAMİRLERİ

Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbiri" belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak **bitişik yazılır.**
Az önce çocuğa **biraz** su içirdim.
Birkaç adam seni bekliyor.
Bize **herhangi** bir evrak imzalatmadılar.

ANLAM DEĞİŞMESİNE UĞRAYANLAR

Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında **anlam değişmesine uğradığında** bu birleşik kelimeler **bitişik yazılır.**
Kuşburnu çayını çok severdi.
Saçları **balköpüğü** rengindeydi.
Eloğlu ne de olsa, yardımcı olmaz.

ARA YÖNLER

Ara yönleri belirten kelimeler **bitişik yazılır.**

Şehrin **kuzeybatı**sında bir süpermarket var.
İlçenin **güneydoğu**suna doğru yola çıktık.

YAZIM KURALLARI 2

TÜRKÇE

BÜYÜK HARFLE YAZILANLAR

GEZEGEN VE YILDIZ ADLARI

Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar ancak **dünya, güneş ve ay kelimeleri terim olarak kullanılıyorsa** özel isim olduğu için **büyük**; diğer anlamlarında kullanılıyorsa cins isim olduğu için küçük harfle başlar.
Yazın **Güneş** ışınları **Dünya**'ya dik olarak gelir.
Sabahtan beri **dünya** kadar yer dolaştık.

ESER ADLARI

Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi **büyük harfle başlar** ancak özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, vb. büyük harfle başlamaz.
Çalıkuşu **romanı**
Milliyet **gazetesi**
Halı Dokuyan Kızlar **tablosu**

ÇAĞ DÖNEM ADLARI

Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar.
Bu kitap **Kurtuluş Savaşı**'nı anlatıyor.
Servetifünun Dönemi'nin şairleri sanatı sanat için yapmıştır.

AKRABALIK ADLARI

Akrabalık adları
isimden önce gelirse büyük,
isimden sonra gelirse küçük yazılır.

Dayı Kemal buraların en tanınmış insanıdır.
Kemal **dayım** akşama bize gelecek.

BİRLEŞİK KELİMELERDEKİ ÖZEL ADLAR

Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar.

Tatlıya **Antep fıstığı** koyalım.
Bu havada **Maraş dondurması** iyi gider.

TARİH ADLARI

Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle (yanında sayı varsa),
belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle (yanında sayı yoksa) yazılır.
10 Haziran Perşembe günü toplantı yapılacak.
Karneler **perşembe** günü dağıtılacak.

EK, PEKİŞTİRME VE ALINTILARIN YAZIMI

DE

Bulunma durumu eki -de bitişik yazılır. (cümleden çıkarınca anlam bozulur),
bağlaç olan de ayrı yazılır. (cümleden çıkarınca anlam bozulmaz.)
Ev**de** ustalar duvarları boyuyor. (Bulunma durumu eki -de)
Eve geldim **de** dinlenebildim. (Bağlaç)

Kİ

Ek olan -ki (kelimeye -ler eki getirebiliriz), **ilgi zamiri olan -ki** (kelimeye -ler eki getirebiliriz) **birleşik yazılırken bağlaç olan ki** (kelimeye -ler eki getiremeyiz) **ayrı yazılır.**
Yerde**ki** halıları yıkamaya gönderelim.
Senin**ki**ler dışarıda oturuyor.
Duydum **ki** unutmuşsun gözlerimin rengini.

Mİ

"Mi" soru edatı her zaman ayrı yazılır, sonrasında gelen ek bitişik yazılır.

Eve henüz gitmedi **mi**?
Kahve ister **misin**?
Sıcak **mı** sıcak bir gündü.

PEKİŞTİRME

Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır.

Kupkuru ekmeği ıslatıp yedi.
Antika vazoyu **paramparça** etmiş.

ALINTILAR

Çift ünsüz harfle başlayan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına **ünlü konulmadan yazılır.**
Psikoloji dalına ilgisi vardı.
Profesör olmak için çabalıyordu.
Salona **spor** yapmak için yazılmış.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

TÜRKÇE

NOKTA

1. Bazı kısaltmalardan sonra konur.

Prof. (profesör), Cad. (cadde), vb. (ve benzeri, ve başkası)

Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) ve Türkçe (T.) sözcüklerinin dışında büyük harfli kısaltmalara nokta konmaz.

2. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.

3. sıra, II. Mehmet

3. Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.

3, 4 ve 7. maddeler

4. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

11.12.2014

5. Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

09.45 12.20

6. Genel Ağ adreslerinde kullanılır.

http://tdk.org.tr

SORU İŞARETİ

1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur. (Sözde soru cümlelerine de soru işareti konur.)

Sınav sonuçları ne zaman açıklanır?
Önüne bak be adam, kör müsün?

2. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

Yunus Emre (1240?-1320)

3. Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur.

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

-mı / -mi ekini alan yan cümle temel cümlenin zarf tümleci olduğunda cümlenin sonuna soru işareti konmaz.
Hava karadı mı evlere dağılırdık.

VİRGÜL

1. Art arda sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

Elmayı, inciri, muzu tabağa koyduk.

2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırır.

Bir dükkâna girdik, yağmurun dinmesini bekledik.

3. Yüklemden uzak düşmüş özneyi belirtmek için konur.

Yaşlı kadın, yurt dışından gelen oğlunu havaalanında uzun süre bekledi.

4. Cümle içinde ara söz veya cümleleri ayırmak için ara söz veya cümleleri başına ve sonuna konur.

Komşumuz Seval Hanım, sizden iyi olmasın, çok marifetlidir.

5. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur.

Akşamleyin eve geç geleceğim, dedi.

Şart kipinden sonra, bağlaçlardan önce ve sonra, bir tane zarf-fiil ekinden sonra, -ınca / -ince anlamı veren mi ekinden sonra virgül konmaz.

ÜNLEM İŞARETİ

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma vb. duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.

Eyvah, çaydanlık yandı!
Yaşasın, amcam geliyor!

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.

Kasadaki kız, çok zeki (!) olduğunu söyledi.

NOKTALI VİRGÜL

1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.

Erkek çocuklarına Burak, Berk, Evren; kız çocuklarına Seval, Songül, Gülten adlarını verdiler.

2. Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

3. İkiden fazla eş değer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde özneden sonra konur.

Elif; Ahmet, Kenan, Volkan gibi tıp fakültesi mezunuydu.

KISA ÇİZGİ

1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.

Eve geldim ki babam koltuk-
ta uyuyakalmış.

2. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır.

Annem -bu hayattaki en değerli varlığım- bugün bir yaşını daha geride bıraktı.

3. Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır.

Balık - çı - lık

4. Arasında, ve, ile, ila, ...den ... e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.

Ankara-Çankırı yolu

İKİ NOKTA

1. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur.

Yedi Meşale grubunun üyelerinden bazılarını sıralayalım:
Cevdet Kudret,
Yaşar Nabi Nayır,
Vasfi Mahir Kocatürk…

2. Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur.

Kendimi takdim edeyim:
Meclis kâtiplerindenim.

3. Bir şeyin türlerini ya da maddelerini sıralarken kullanılır.

Zamir çeşitleri: Şahıs zamirleri, işaret zamirleri…

4. Ses bilgisinde uzunünlüyü göstermek için kullanılır.

a:ile, i:cat

KESME İŞARETİ

1. Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme eklerini ayırır.

Bu romanda Kurtuluş Savaşı'nı anlatıyor.

2. Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırır.

Hayati Bey'e yardımları için teşekkür ederiz.

3. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırır.

TDK'nin yeni kılavuzunu edineceğim.

Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

(Avrupa Birliği hariç)
Millî Eğitim Bakanlığına

Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki kesmeyle ayrılmaz.

Elazığlı bir arkadaşım vardı.

ÜÇ NOKTA

1. Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

Önümüzde mükemmel bir manzara…

2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten açıkça yazılamayacak kelimelerin yerine konur.

Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.

3. Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.

... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...

4. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.

Sana uğurlar olsun...
Ayrılıyor yolumuz!

SÖZCÜK TÜRLERİ 1

TÜRKÇE

İSİM TAMLAMALARI

• En az iki ismin oluşturduğu söz grubudur. İsim tamlamasında birinci isme "tamlayan", ikinci isme "tamlanan" adı verilir.
Tamlayan eki → -in Tamlanan eki→ -i

BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan ve tamlananın ek aldığı tamlamadır.
Tamlanan, "neyin, kimin?" sorularına cevap verir.

Uçağın hızı hepimizi korkuttu.
Sayfanın rengini çok beğendim.
Karadeniz'de yaylaların esintisi bitmez.

ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

En az üç ismin, birbirini anlam bakımından tamamlamalarıyla oluşan tamlamadır.

Sınav sorularının cevapları panoya asıldı.
Bahçe kapısının önü çöplerle dolmuştu.
Öğrencinin çantasının kulbu serviste kopmuş.

BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Yalnızca tamlananın ek aldığı tamlamadır.
Tamlanan, "ne?" sorusuna cevap verir.

Bahçemiz çam ağacı doluydu.
Odayı bir parfüm kokusu sarmıştı.
Ses tonumda hırıltılar hissediyordum.

TAKISIZ İSİM TAMLAMASI

Tamlananın da tamlayanın da ek almadığı isim tamlamalarıdır.
Takısız isim tamlamasında tamlayanın görevi, tamlananın neyden yapıldığını (aslını, ham maddesini), neye benzediğini belirtmektir.
Bazı dil bilimciler bu tür tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu belirtir.
Bu nedenle sorularda çok nadir rastlanmaktadır.

Genç kıza, altın yüzük çok yakıştı.
Porselen tabak bir anda kırıldı.
O adamın yufka yüreğe sahip olduğu belliydi.

YAPILARINA GÖRE İSİMLER

1. Basit İsim: Yapım eki almamış isimlerdir. Çekim eki alabilir.

Kasadaki elmaları görevliye verdi.

2. Türemiş İsim: Yapım eki almış isimlerdir.
Gövde adı da verilir.

Fizikte basınç konusunu işledik.

3. Birleşik İsim: Genellikle iki ismin birleşmesiyle oluşan, yeni bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

Birleşik adların oluşum şekilleri aşağıdadır:

Suçiçeği geçiren çocuk ikide bir fenalaşıyordu.
(İsim tamlaması şeklinde oluşmuştur.)

Akdeniz akşamları bir başka oluyor.
(Sıfat tamlaması şeklinde oluşmuştur.)

Birçok insan bu ayrıntılara dikkat etmez.
(Birleşik sıfat şeklinde oluşmuştur.)

Çağımızda birçok şeyi bilgisayar bize öğretiyor.
(Bir isimle bir fiilin kaynaşması sonucu oluşmuştur.)

Ayın sonunda evine bir çekyat almak istiyordu.
(İki fiilin kaynaşması sonucu oluşmuştur.)

Akaryakıt almak için benzinliğe uğradı.
(İsim soylu sözcüklerle fiilimsilerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.)

Şakşak sesi hiçbir sese benzemiyordu.
(Yansıma sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.)

Kahvaltıyı hemen hazırladı.
(Ses düşmesi yoluyla oluşmuştur.)

İSİM (AD)

• Varlıkları, durumları, duyguları tanıtan, canlı veya cansız bütün varlıkları karşılayan kelimelerdir. İsimler, aşağıdaki başlıklar altında incelenir:

VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER

1. Tekil İsim: Tek bir varlığı karşılayan isimlerdir.
Çoğul eki almaz.
Resim defterine büyükçe bir bulut çizdi.

2. Çoğul İsim: Birden çok varlığı karşılayan isimlerdir.
Çoğul eki alır.
Sonbahar, bence mevsimlerin en güzelidir.

"-ler, -lar" eki sadece çokluk oluşturmayıp cümlelere "abartma, ailesi, soy, adaşlık, benzerleri, saygı, genellikle (veya her zaman)" anlamlarını katar:

Seni dünyalar kadar seviyorum. (abartma)
Akşam hep beraber Berklere gidelim. (ailesi)
Osmanlılar, tarihe isimlerini altın harflerle yazdırmışlardır. (soy)
Sınıftaki Ahmetler bir bir toplansın. (adaşlık)
Türk tarihinde nice Fatihler, Yunuslar yetişecek. (benzerleri)
Burak Beyler bugün bize teşrif edecek. (saygı)
Akşamları çocuklarıyla kitap okur. (genellikle / her zaman)

3. Topluluk İsmi: Çoğul eki almadığı hâlde birden çok varlığı karşılayan isimlerdir.

Kitapların bazılarını komisyon inceleyecek.

Bazı tekil yer adları, cümlede gerçek anlamlarının dışına çıkarak topluluk adı işlevini üstlenebilir.

Sınıf, bu şekilde çalışırsa sonuç güzel olur. (topluluk ismi)

VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

1. Özel İsim: Tek bir varlığı karşılayan, tam olarak bir benzeri olmayan varlıkları karşılayan isimlerdir.

Atatürk, bir dünya lideridir.
Türkçe, zor öğrenilen diller arasındadır.
Kulübesinde sessizce uyuyordu Karabaş.
Türk Dil Kurumu yeni kılavuzunu henüz yayımlamamış.

2. Cins İsim: Aynı türden varlıkları karşılayan isimlerdir.

Öğretmenin çantasında meyve vardı.
Sabahları ılık bir süt içip okula gider.
Akasya dallarında kuşlar cıvıldaşıyor.

VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER

1. Somut İsim: Beş duyudan herhangi biriyle algılanabilen varlık ve kavramların isimleridir. Bu isimler; herkes tarafından görülen, bilinen, hissedilen, cismi olan, varlığı kişiden kişiye değişmeyen varlıkları karşılar.

Masanın üzerinde yırtık bir mektup vardı.

2. Soyut İsim: Beş duyudan herhangi biriyle algılanamayan, madde hâlinde bulunmayan ve zihnimizle kavradığımız veya var olduğuna (akla, ruha, sezgiye, inanca bağlı olarak) inandığımız varlıkların isimleridir.

Aramızdaki sevgi her şeyi yenerdi.

SÖZCÜK TÜRLERİ 2

TÜRKÇE

SIFAT (ÖN AD)

İsimleri niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir.
İsmin rengini, durumunu ve biçimini bildiren sıfatlardır.
İsme "nasıl?" sorusu sorularak bulunur.
Yeşil gözlük sana çok yakışmış. (nasıl gözlük?)
Mağazadaki kare masa evimize uyar. (nasıl masa?)
Yaramaz çocuk ortalığı talan etti. (nasıl çocuk?)

NİTELEME SIFATI

Özel isimlerle kullanılan akrabalık, saygı ve meslek unvanları da niteleme sıfatı sayılır.
Vali Yusuf Bey, bugün teftiş için burada olacak.
Niteleme sıfatının önündeki ismin düşmesiyle adlaşmış sıfat ortaya çıkar.
Yaşlı insanlar böyle havalarda çok üşür. (niteleme sıfatı)
Yaşlılar böyle havalarda çok üşür. (adlaşmış sıfat)

BELİRTME SIFATLARI

İŞARET SIFATI

Varlıkları işaret yoluyla gösteren sıfatlara işaret sıfatı denir.
İsimlere sorulan "hangi?" sorusuna cevap verir.

Bu elbiseyi terziye götürelim.
(hangi elbise?)
Diğer öğrenci soruları çoktan yanıtladı.
(hangi öğrenci?)

BELGİSİZ SIFAT

İsimleri belgisizlik yoluyla belirten sıfatlardır.

Bazı insanlar yalnızca onurları için yaşar.
Birkaç adam, bahçe kapısının önünde bekliyordu.

SORU SIFATI

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır.

Kitapçıdan hangi kitabı aldın?
Nasıl yemeklerden hoşlanırsınız?

SAYI SIFATLARI

İsimlerin sayılarını belirten sözcüklere sayı sıfatı denir.

ASIL SAYI SIFATI

İsme sorulan "kaç?" sorusuyla bulunur.

Didim'de ailesiyle beş gün tatil yapacakmış.

SIRA SAYI SIFATI

Sayının ünlü veya ünsüz harfle bitmesine göre "-ıncı, -inci, -uncu, -üncü, -nci, -ncı, -ncu, -ncü" ekleri getirilerek yapılır. İsme "kaçıncı?" sorusu sorularak bulunur.

Beşinci kulvarda ben varım.

ÜLEŞTİRME SAYI SIFATI

İsimlere "-ar, -er, -şar, -şer" ekleri getirilerek oluşturulur.

İsimlere sorulan "kaçar?" sorusuyla bulunur.

Tiyatroya girebilmek için beşer bilet daha almamız gerekiyor.

KESİR SAYI SIFATI

İsimlere sorulan "kaçta kaç?" sorusuyla bulunur.

Şirketin kârından yüzde beş pay almak istiyor.

TOPLULUK SAYI SIFATI

Rakamların sonuna "-iz" ekinin getirilmesiyle oluşur.

Üçüz kardeşler parkta güle oynaya vakit geçiriyorlardı.

ZAMİR (ADIL)

İsimleri yerini tutan sözcüklere zamir denir.

SÖZCÜK HALİNDEKİ ZAMİRLER

Yalnızca insan isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Kişi zamirleri şunlardır:

KİŞİ ZAMİRLERİ

1. tekil kişi → ben — 1. çoğul kişi → biz
2. tekil kişi → sen — 2. çoğul kişi → siz
3. tekil kişi → o — 3. çoğul kişi → onlar

Ben bu soruyu daha önce öğretmene sormuştum.
Onlar, içeride test çözüyor.

İŞARET ZAMİRLERİ

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir.
Bu, daha tazeymiş.
Şunlar bize dedemizden kalma antikalardır.
"O ve onlar" zamirleri hem işaret hem de kişi zamiri olarak kullanılabilir. Bu zamirler, insan adlarının yerine kullanılırsa kişi; insan dışındaki varlık veya nesnelerin yerine kullanılırsa işaret zamiri olur.

O, bu sabah uçakla Ankara'ya kayda gelmiş. (kişi zamiri)
O, yediğim en iyi dolmaydı. (işaret zamiri)

EK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER

İYELİK ZAMİRLERİ

Ad ve ad soylu sözcüklerin kime ait olduklarını belirten eklere denir.
İsim tamlamalarındaki "tamlanan" ekleridir.

I. tekil şahıs iyelik eki → -m
II. tekil şahıs iyelik eki → -n
III. tekil şahıs iyelik eki → -ı, -i, -u, -ü,
I. çoğul şahıs iyelik eki → -mız
II. çoğul şahıs iyelik eki → -nız
III. çoğul şahıs iyelik eki → -ları, -leri

Evim, bu sokağın sonunda yer alıyor. (benim)
Arabanız çok pahalı bir markanın özel serilerindenmiş. (sizin)

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

Dönüşlülük zamiri "kendi" sözcüğüdür.
Kişi zamiri kapsamında yer alır.
Dönüşlülük zamirinin asıl görevi bir kişi zamiriyle kullanıldığında pekiştirmedir.

Yaş pastayı ben kendim yaptım.
Kendi bilir, böyle durumlara biz karışmayız.

BELGİSİZ ZAMİRLER

İsimlerin yerini belli belirsiz, yaklaşık olarak tutan zamirlerdir.
Başlıca belgisiz zamirleri şunlardır:
"Şey, bazı, kimi, hepsi, çoğu, birkaçı, birçoğu, herkes, tümü, tamamı, biri, hiçbiri…"

Birçoğu, bizimle aynı fikirde olduğunu dile getirdi.
Herkes davete katılmıştı.

SORU ZAMİRLERİ

İsmin yerini soru yoluyla tutan zamirlerdir.
Başlıca soru zamirleri şunlardır:
"Kim, kimler, ne, neler, nere, neresi, nereyi, nereye, nerede, nereden, kaçı, kaçımız, kaçınız, hangisi, hangimiz, hangileri, kaçıncı, kaçta, kaçtan..."

Halam Antalya'dan sana ne almış?
O mektubun nereden geldiğini henüz bulamadık.

İLGİ ZAMİRİ

- Bir ismin ya da isim tamlamalarında tamlananın yerini tutan "-ki" zamiridir.
- Tamlayan ekinin üzerine gelir.
- Sözcükle birleşik yazılır.

Bizimkinden daha iyi bir bölüm yok.
(bizim bölümümüzden)
Ali'ninki senin bilgisayarından daha hızlıymış.
(Ali'nin bilgisayarı)

SÖZCÜK TÜRLERİ 3

TÜRKÇE

DURUM ZARFI

Eylemin durumunu, niteliğini bildiren zarflardır.
Fiile ve fiilimsiye sorulan **"nasıl?"** sorusuna cevap verir.
Akın, konuşmaya **yavaş yavaş** başlamıştı.
Kasabaya ulaşmak için **hızlıca** yürüdüm.

YER - YÖN ZARFI

Eylemin yerini, yönünü belirten zarflardır.

Fiile ve fiilimsiye sorulan **"nereye?"** sorusuna cevap verir.

Yer-yön zarfları şunlardır
ileri, geri, beri, öte, içeri, dışarı, aşağı, yukarı.

Yaşlı adam birden **geri** döndü.
Nefes almak için **dışarı** çıktı.

Yer-yön zarfları çekim eki alırsa isimleşir.

Ufuk, kapı açılınca **içeri** girdi. (Zarf)
Ufuk, kapı açılınca **içeriye** girdi. (İsim)

SORU ZARFI

Eylemle ilgili bir durum hakkında bilgi isteyen zarflardır.

Başlıca soru zarfları şunlardır:
ne zaman, ne kadar, nasıl, niçin, ne diye, ne (neden), ne biçim, ne denli vb.

Ne zaman balık tutmaya gideceğiz?
Buraya kadar **nasıl** gelebildin?

ZARF (BELİRTEÇ)

Eylemi, eylemsiyi, sıfatı ya da başka bir zarfı anlamca etkileyen sözcüklere **zarf** denir.

ZAMAN ZARFI

Eylemin gerçekleştiriliş zamanını bildiren zarflardır. Fiile ve fiilimsiye sorulan **"ne zaman?"** sorusuna cevap verir.
Başlıca zaman zarfları şunlardır:
bugün, yarın, dün, şimdi, yazın, kışın, sonra, erken, daha, henüz, öğleyin, akşam, sabah, sabahleyin, akşamleyin vb.
Bugün çalışan, **yarın** rahat eder.
Kalan ödevimi **dün** bitirdim.

MİKTAR ZARFI

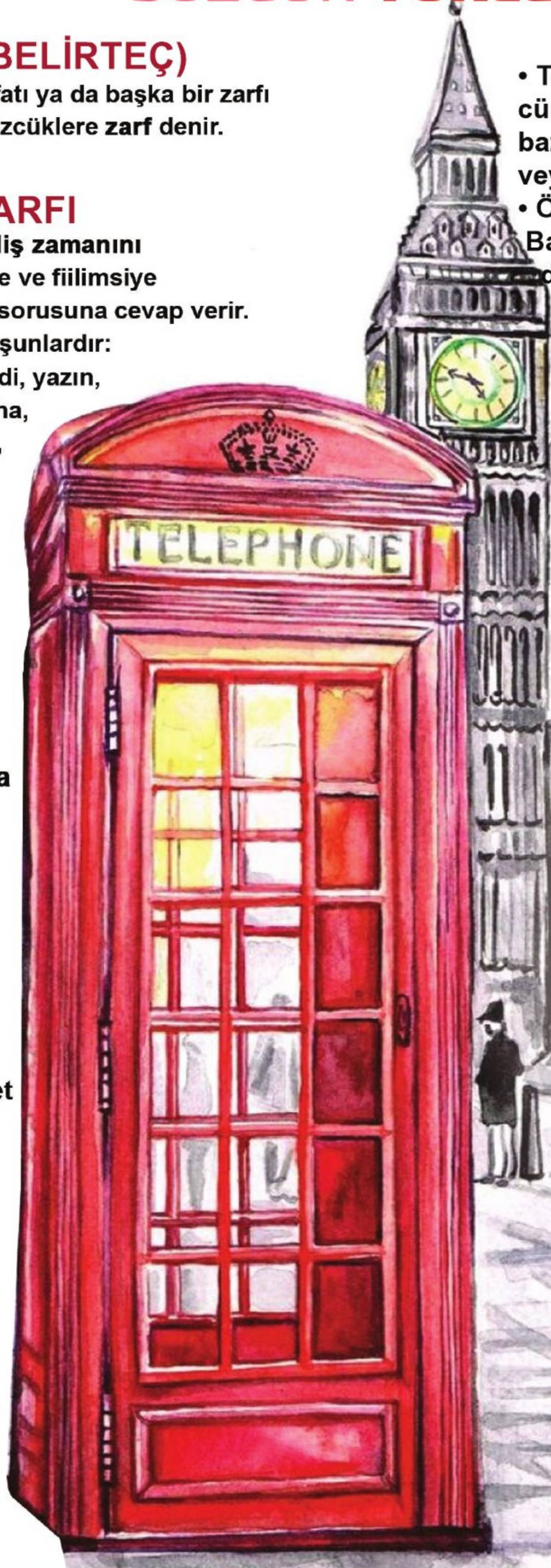
Eylemin, sıfatın ya da başka bir zarfın ölçüsünü belirten zarflardır. Fiile, fiilimsiye ve sıfata sorulan **"ne kadar?"** sorusuna cevap verir.

Başlıca azlık-çokluk zarfları şunlardır:
en, pek, daha, çok, az, biraz, fazla, hayli, oldukça, epey, pek çok, pek az, çok az, gayet vb.

Tabağıma yemeği **az** doldur.
Test kitabın **biraz** yıpranmış.

'En' ve 'daha' üstünlük zarfıdır.

En güzel yıllarımı onun için harcadım.
Daha iyi bir bilgisayar aldım.

BAĞLAÇ

• Tek başına bir anlamı olmayan, cümlede eş görevli söz ya da söz öbeklerini bazen de cümleleri birbirine bağlayan sözcük veya söz öbekleridir.
• Öge olarak değerlendirilmezler.
Başlıca bağlaçlar şunlardır: ve, veya, ile, ama, de (da), ancak, belki, çünkü, eğer, hâlbuki, ise, ki, lâkin, meğer, nasıl ki, öyle ki, şu var ki, üstelik, ya da, fakat, yalnız, oysa, oysaki, zira, madem, mademki, veyahut, yahut, şayet, öyleyse, kısacası, demek ki, nitekim, yoksa, ne... ne, ya… ya, gerek… gerek, ha… ha, hem... hem, ister… ister, olsun… olsun, kâh… kâh, hatta, ayrıca, yine, açıkçası, bile, dahi, hele, ne var ki, ne yazık ki, yeter ki, yani…
Sakin **ve** komik insanları herkes sever. **(Sıfatları bağlamış.)**
Çabucak eve gelsin **veya** hemen okula gitsin. **(Cümleleri bağlamış.)**
Oraya **ya** Ali **ya** Ayşe temsilci olarak atanmalıdır. **(Özneleri bağlamış.)**

ÜNLEM

• Bir heyecanın etkisiyle ağzımızdan çıkarak duygularımızı canlı bir biçimde anlatmaya yarayan kelimelerdir.

Hey, buraya bak!
Eyvah, ocakta yemeği unuttum!
Yaşasın, bu sınavdan da geçtim!
Aa, sen de çok oluyorsun!

EDAT (İLGEÇ)

• Tek başına bir anlamı olmayan, diğer söz ve söz gruplarıyla kullanıldığında anlam kazanan sözcüklerdir.
• Başlıca edatlar şunlardır:
ile (ve getirilemez), için, kadar, gibi, ancak, -e göre, -e rağmen, sadece, başka, yalnız, üzere, -e dek, -e karşı, -den sonra, -den ötürü, -e doğru, denli, -den dolayı, -e değin, dair, değil, -e karşın vb.
Pazardan iki kilo **kadar** elma aldı. (yaklaşıklık) Ahmet tilki **gibi** bir kurnazdır. (benzerlik) Yeni bilgisayarım eskisine **göre** daha hızlı. (karşılaştırma)
Bize getirmek **üzere** parayı alabilirsin. (şart)
Otobüsü kaçırınca okula **dek** yürümek zorunda kaldık. (yer-yön)
Sınavdan **ötürü** keyfi hiç yoktu. (neden-sonuç ilgisi)
Size **karşı** bunların ön yargıları var. (hakkında)

SÖZCÜK TÜRLERİ 4

TÜRKÇE

FİİL (EYLEM)

HABER (BİLDİRME) KİPLERİ

Zamanı bildiren kiplerdir.

Belirli Geçmiş Zaman (Görülen Geçmiş Zaman)

-dı (-tı), -di (-ti), -du (-tu), -dü (-tü)
Bibloların çoğunu bitpazarından aldım.

Belirsiz Geçmiş Zaman (Öğrenilen Geçmiş Zaman)

-mış, -miş, -muş, -müş
Dans kursuna yazılmak istediğini söylemiş.

Şimdiki Zaman

-yor Mutfakta akşamki davet için yemek yapıyor.

Gelecek Zaman

-ecek (-acak) Yurt dışından sipariş edilen kitaplar yarın teslim edilecek.

Geniş Zaman

-ar (-er), -r Sabahları enerji almak için ballı süt içerim.

DİLEK (TASARLAMA) KİPLERİ

Zamanı bildirmeyen kiplerdir.

İstek Kipi

-a, -e Sene sonu gösterisi için prova alalım.

Gereklilik Kipi

-meli, -malı Sınav raporlarının tamamını imzalamalısın.

Dilek-Şart Kipi

-sa, -se Çok param olsa bu evden taşınırdım.

Emir Kipi

Eki yoktur. Dışarısı yağmurluysa buraya gelsinler!

ÖZNE - YÜKLEM İLİŞKİSİNE GÖRE

ETKEN FİİL

"kim?" veya "ne?"

İşi yapan gerçek bir öznenin (açık veya gizli özne) bulunduğu fiillerdir. Yükleme "kim?" veya "ne?" soruları sorularak bulunur.
Babam bozulan oyuncağımı onardı.
(onaran kim? - babam)
Ünlü şair, daha çok, aşk şiirleri yazıyormuş.
(yazan kim? - ünlü şair)
Bir anda içeri girip şarkı söylemeye başladı.
(başlayan kim? - o)

EDİLGEN FİİL

"-(I)l, -(U)l, -(I)n, -(U)n"

"-(I)l, -(U)l, -(I)n, -(U)n" edilgenlik eki alan fiillerle oluşturulan ve yapılan işin kimin tarafından gerçekleştirildiği bilinmeyen cümlelerde bulunan fiillerdir.
Edilgen fiil bulunan cümlelerde sözde özne vardır.
Okulumuza yeni bilgisayarlar alınmış.
(alan kim? - belli değil)
Sınavda birinci olan öğrenci ödüllendirildi.
(ödüllendiren kim? - belli değil)
Cadde ve sokaklar bayraklarla süslendi.
(süsleyen kim? - belli değil)

İŞTEŞ FİİL

"-(U)ş, -(I)ş"

Fiile getirilen "-(U)ş, -(I)ş" işteş ekleriyle çekimlenen ve gerçekleşen eylemin en az iki kişi tarafından karşılıklı ve birlikte olarak yapıldığını belirten fiillerdir.
Toplantıda yeni projeyi uzun uzun tartıştık.
(karşılıklı)
Onunla en son geçen ay görüşmüştüm.
(karşılıklı)
Park görevlisini gören çocuklar sağa sola kaçıştı.
(birlikte)
Bazı eylemler, aldığı ek nedeniyle işteş gibi görünse de tek başına yapılabildiğinden işteş değildir.
Cümlede özne birden çok bile olsa, iş bir kişi tarafından gerçekleştirilebiliyorsa o eylem işteş değildir.
Yolcular trene zor yetişti.

DÖNÜŞLÜ FİİL

"-I, –n"

Fiil kök ya da gövdelerinde "-I, –n" çatı ekleri getirilerek yapılan eylemlerdir. Dönüşlü fiillerde eylemin kim tarafından yapıldığı bilinmekte (gerçek özne) ve bu yapılan işten etkilenen yine özne olmaktadır.
Yani işi yapan da işten etkilenen de öznenin kendisidir.
Genç kız camın önünden çekildi.
Büşra, düğünde en sevdiği pembe elbisesini giyindi.

NESNE - YÜKLEM İLİŞKİSİNE GÖRE

GEÇİŞLİ FİİL

"neyi, "kimi", "ne"

Nesne alabilen fiillerdir. Cümlede nesneyi buldurmaya yönelik olan **"neyi, kimi", "ne"** sorularına cevap verebilen fiillerdir. Geçişli fiiller, başına "onu" kelimesi geldiğinde anlamlı bir ifade oluşturur.
Bozulan televizyonu hemen **tamir etti. (onu tamir etti)**
Öğretmenimiz derste bize fıkra **anlatırdı. (onu anlatırdı)**

GEÇİŞSİZ FİİL

"neyi, kimi, ne"

Nesne alamayan eylemlerdir. Geçişsiz eylemler, "neyi, kimi, ne" sorularına cevap veremez. Geçişsiz fiiller, başına "onu" kelimesi geldiğinde anlamsız bir ifade oluşturur.
Onun anlattığı fıkraya hepimiz güldük. (onu güldük)
Arkadaşımla hafta sonları balık tutmaya gideriz. (onu gideriz)

ETTİRGEN FİİL

"-r, -t, -tır"

Geçişli bir fiilin kök ya da gövdesine **"-r, -t, -tır"** eklerinden birinin veya ikisinin üst üste getirilmesiyle oluşturulan, bunun sonucunda geçişlilik derecesi arttırılan fiillerdir.
Genellikle işi başkasına yaptırma anlamı vardır.
Bal mumundan heykelini **yaptırmış. (yapmak-geçişli / yaptırmak-geçişli)**
Olayların aslını çevresindekilere **sordurttu. (sormak-geçişli / sordurtmak-geçişli)**

OLDURGAN FİİL

"-r, -t, -tır"

Geçişsiz bir fiilin "-r, -t, -tır" eklerinden birini alıp geçişli hâle getirilmesiyle oluşan fiillerdir.Misafirleri için bütün bir hindiyi pişirdi.
(pişmek-geçişsiz / pişirmek-geçişli)
Oyuncularını iki gün boyunca dinlendirdi.
(dinlenmek-geçişsiz / dinlendirmek-geçişli)

SÖZCÜK TÜRLERİ 5

TÜRKÇE

Fiilimsi (Eylemsi)

- Eylemlerden türetilir.
- Olumsuzluk eki (-me / -ma) alabilir.
- Fiillerin aldığı "fiil çekim eklerini" yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamaz.
- Yan cümle oluşturur.
- Cümlede ad soylu sözcük (ad, sıfat, zarf) gibi görev yapar.

İsim - fiil (Ad-eylem)

-ma, -ış, -mak
(maYışmak)

- Bağlama çalmayı bu kadar çok seveni hiç görmemiştim.
- Onun gelişiyle oda bir anda sessizliğe büründü.
- Kitap okumak için odama çekildim.
- İsim - fiil eki aldığı ve fiilimsi olma kriterlerine uygun olduğu hâlde kalıplaşarak bir varlığın, kavramın adı olan sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.
- Elindeki çakmak ile oynaması annesini tedirgin etti.
- Her gün dondurma yersen hastalanabilirsin.

Sıfat - fiil (Ortaç)

-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş
(anası mezar dikecekmiş)

- Aşılmaz yollardan aşırdın beni.
- Yıkılası dağlar geçit vermez oldu.
- Koşar adımlarla bebeğini kucaklamaya gitti.
- Bazen bilindik şiirlerle bile olsa göz doldurmayı iyi biliyordu.
- Gelecek sezonda en başarılı futbolcular bizim olacak.
- Pişmiş aşa su katılmaz.

- Sıfat-fiiller sıfat tamlaması kurar. Telefonuma kırılmaz cam taktırdım.

Zarf - fiil (Ulaç / Bağ - fiil)

-ken, -alı, -asiye, -ince, -ip, -arak, -dıkça, -dığında, -madan, -maksızın, -casına, e... -e, -ir... mez
(kenyalı asiye maden dağında ince ip araklarken durmaksızın koşa koşa gittiğinde yorulunca yakalanır yakalanmaz durdukça durdu)

- Yatarken ışıkları söndürmeyi unutma.
- Hava kararmadan evde olmalıyız.
- Sen gidince hiçbir şeyin tadı kalmamıştı.
- Ağlaya ağlaya gözleri kan çanağına dönmüş.
- Ölürcesine sevdiği için her dediğini yapıyordu.
- Onu tanıyalı üç yıl oluyor.
- Çantasını alıp dışarı çıktı.

CÜMLENİN ÖGELERİ

TÜRKÇE

YÜKLEM

- İş, oluş, hareket, durum bildiren ve yargıyı barındıran çekimli unsurdur.
- Cümlenin temel ögesidir.
- Herhangi bir soru sorularak bulunamaz.
- Diğer ögeler, bu ögeye soru sorularak bulunur.

ÖZNE

- Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögedir.
- Cümlenin temel ögesidir.

Yükleme
- Kim?
- Ne?

soruları sorularak bulunur.

NESNE

- Öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir.
- Cümlenin yardımcı ögesidir.

Belirtili Nesne

Yükleme
- Kimi?
- Neyi?
- Nereyi?

soruları sorularak **belirtili nesne** bulunur.

Belirtisiz Nesne

Yükleme
- Ne?

sorusu sorularak **belirtisiz nesne** bulunur.

TÜMLEÇ

Dolaylı Tümleç

Dolaylı tümleç; cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir.

Cümlenin yardımcı ögesidir.

Yükleme
- Kime?
- Kimde?
- Kimden?
- Nereye?
- Nerede?
- Nereden?
- Neye?
- Neyde?
- Neyden?

soruları sorularak **dolaylı tümleç** (yer tamlayıcısı) bulunur.

Zarf Tümleci

Zarf tümleci; yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.

Cümlenin yardımcı ögesidir.

Yükleme
- Nasıl?
- Ne zaman?
- Ne kadar?
- Ne ile?
- Kim ile?
- Niçin?
- Kim için?
- Neden?
- Ne diye?

soruları sorularak **zarf tümleci** bulunur.

CÜMLE TÜRLERİ

TÜRKÇE

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE

İsim (Ad) Cümlesi

Yüklemi -mek / -mak mastar eki almayan cümledir.

Ankara'da bugün rüzgâr çok şiddetliydi. (şiddet (mek)X)

Maaşını alamadığı için cebinde parası yokmuş. (yok (mak)X)

Yüklemi fiilimsi olan cümleler isim cümlesidir.

Tek isteği, yurt dışında bir üniversitede okumakmış. (okumak-isim-fiil)

Fiil (Eylem) Cümlesi

Yüklemi -mek / -mak mastar eki alan cümledir.

Sunumunu başarıyla yapınca unvanını aldı. (almak)
Yayınevinin çıkardığı kitaplar oldukça beğeniliyor. (beğenilmek)

-makta (-yor) ekiyle çekimlenen yüklemler fiil cümlesidir.
Bu gelenek yıllardır köylü tarafından devam ettirilmektedir. (devam ettiriliyor)

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE

Kurallı Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda olan cümledir.

Kar nedeniyle kapanan yollar az önce açılmış.

Yabancı dile yatkınlığı, onu tercümanlık okumaya iten güçtü.

Devrik Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda olmayan cümledir.

Bu saatte nöbetçi eczaneyi nereden bulabiliriz acaba?

Taktik hatası yapınca soruları yetiştiremedi sınavda.

Eksiltili (Kesik) Cümle

Yüklemi söylenmemiş cümledir.
Sonuna üç nokta konur.

Metal çerçeveli sandığı bir açtım ki...

O adamın çok yönlü olduğunu biliyordum da...

ANLAMINA GÖRE

Olumlu Cümle

Herhangi bir eylemin yapıldığını veya yargının gerçekleştiğini anlatan cümledir.

Bu romanda savaşın etkileri titizlikle işlenmiş.

Olumsuz izlenim veren ifadelerde eylem gerçekleşmişse olumlu kabul edilir.

Küçük çocuk akciğer yetmezliğinden ölmüş. (ölme eylemi gerçekleştiği için olumlu)

Olumsuz Cümle

Eylemin yapılmadığını, sözü edilen yargının bulunmadığını, gerçekleşmediğini anlatır.

Olumsuz cümleler yalnızca "-ma, -me" ekleriyle değil "yok, ne ... ne ..., değil" özcükleri veya "-sız, -siz, -suz, -süz" gibi eklerle de yapılabilir.

Patlıcan yemeği çok tuzsuz.
Aradığın roman o rafta yok.
Elbiseler kargoya verilmemiş.
Ne okula gelmiş ne de dershaneye.

Soru Cümlesi

1- Gerçek Soru Cümlesi
Cevap beklenen soru cümlesidir.
Raporlarınızı doktora gösterdiniz mi?
2- Sözde Soru Cümlesi
Cevap beklenmeyen soru cümlesidir.
Önüne bak be adam, kör müsün?

Ünlem Cümlesi

Üzüntü, sevinç, telaş, korku vb. duyguları bildiren cümlelerdir.
Eyvah, sınav kağıtlarını imzalamayı unuttum!
Aa, sen de yettin artık!

Basit Cümle

Tek yargı barındıran, tek yüklemli cümledir.

İçinde fiilimsi bulunmaz.

Âşık Veysel, halk edebiyatının ünlü ozanlarından biridir.

Çocuklar bahçede saatlerdir saklambaç oynuyor.

Bağlı Cümle

Birden fazla cümlenin birbirine bağlaçla bağlandığı cümledir. Sıralı cümledeki virgül ya da noktalı virgül yerine, bağlaç getirilirse ortaya bağlı cümle çıkar.

Yoruluyorum ama karşılığını da alıyorum.

Teklifi kabul ettim çünkü bundan iyisini bulamazdım.

Hem ağlarım hem giderim.

YAPISINA GÖRE

Birleşik Cümle

Birden fazla yargı barındıran cümlelerdir. Dört çeşittir.

1- Girişik Birleşik Cümle

İçinde fiilimsi bulunan cümledir.

Kaynayan kazan kapak tutmaz. (kaynayan-fiilimsi)

İçeri girdiğimde öğrenciler sessizce kitap okuyordu. (girdiğimde-fiilimsi)

2- Ki'li Birleşik Cümle

Yargıların birbirine "ki" bağlacıyla bağlandığı cümledir.

Eve geldim ki babam koltukta uyuyakalmış.

Sakinim ki dediklerini algılayabiliyorum.

3- Şartlı Birleşik Cümle

Yan cümlecik temel cümleye şart anlamı katarak bağlanır.

Şartlı birleşik cümlelerde yan cümlecik "-se, -sa" ile oluşturulur.

Dikkatli izlerseniz anlarsınız.
Hava güzel olursa birlikte piknik yapabiliriz.

4- İç İçe Birleşik Cümle

Bir temel cümleyle, onun içinde kullanılan bir yardımcı cümleden oluşan cümledir.

Yan cümle, belirtisiz nesne görevindedir.

Akşamleyin gecikmeyin, dedi.
Sanatçı,"Yaratıcılığınız kimliğinizdir." diyor.

Sıralı Cümle

Birden fazla yargının (yüklemin) birbirine virgül (,) ya da noktalı virgül (;) ile bağlanmasıyla oluşan cümledir.

Bağımlı Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olan sıralı cümledir.

Çocukları evden aldım, parka götürdüm.
(ben - özne ortaklığı ve çocukları - nesne ortaklığı)

Babam, bu yıl yurt dışına gidecek; ben de seneye gideceğim.
(yurt dışına - dolaylı tümleç ortaklığı)

Bağımsız Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olmayan sıralı cümledir.

Sanatçı keman çalıyordu, biz de onu hayranlıkla dinliyorduk.

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

ANLATIM BOZUKLUĞU 1

TÜRKÇE

1- Gereksiz Sözcük Kullanımı

• Aynı anlama gelen söz ve sözcüklerin birlikte kullanımıdır.
• Duruluk ilkesini bozar.

Bu durum kişiden kişiye göre değişir.
Bu durum kişiye göre değişir.
Bu durum kişiden kişiye değişir.
Bari hiç olmazsa müdüre haber verseydin.
Bari müdüre haber verseydin.
Hiç olmazsa müdüre haber verseydin.

2- Gereksiz Yardımcı Eylem Kullanımı

"Et-, ol-" yardımcı eylemlerinin yerini ad ve ad soylu sözcüklere gelen herhangi bir yapım eki tutuyorsa ya da bunlar cümleden çıkarıldığında bir anlam değişimi veya daralması olmuyorsa yardımcı eylemlerin kullanılması gereksizdir.

Ayrıca Türkçede doğrudan fiil olarak çekimlenebilecek bir kelimenin yardımcı eylem alarak çekimlenmesi yanlıştır.

Yüksek lisans sınavına o da başvuruda bulundu. (başvurdu)
Bu işin en kısa sürede biteceğini umut ediyordum. (umuyorum)

3- Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanımı

• Kimi sözcükler aynı kökten türediği için yazılış ve okunuş olarak birbirine benzer ancak bunların anlamları farklıdır.
Bu sözcükler karıştırılıp birbirinin yerine kullanılırsa anlatım bozuklukları ortaya çıkar.

Odayı çok ağır bir koku kapsamıştı. (kaplamıştı)
İki elbise arasında desen bakımından hiçbir ayrıcalık yoktur. (ayrım)

4- Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanımı

• Sıfat ve zarf gibi nitelik, miktar vs. belirten sözcüklerin yanlış yerde kullanılması anlatımda belirsizliğe neden olur.

İlk aklıma gelen seçeneği işaretledim.
(Aklıma ilk gelen seçeneği işaretledim.)
Çok canım sıkılıyor, bir yerlere gidelim mi?
(Canım çok sıkılıyor, bir yerlere gidelim mi?)

5- Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanımı

• Anlamca cümlenin yargısıyla uyuşmayan, cümlede iletilen yargıyla çelişen ya da karşıtlık yaratan sözlerin bir arada kullanılması önemli bir anlatım kusurudur. Cümlenin anlamında çelişki, genellikle "kesinlik" ve "olasılık" anlamı taşıyan sözlerin bir arada kullanılmasından kaynaklanır.

Öğretmen, ek dersi mutlaka haftaya yapabilir. (mutlaka-yapabilir)
Aşağı yukarı tam bir yıl bu hastanede çalıştım. (aşağı yukarı - tam)

ANLAM BAKIMINDAN ANLATIM BOZUKLUĞU

6- Deyim ve Atasözü Yanlışlığı

• Deyimler ve atasözleri, kalıplaşmış söz gruplarıdır. Bu kalıpların bozulması ve bir sözün yerine eş anlamlısının getirilmesi anlatım bozukluğu yaratır. Ayrıca bir deyimin ilettiği anlamla, cümlenin taşıdığı anlam arasında bir uyumsuzluğun olması anlatım bozukluğuna neden olur.

Bir koyundan iki deri çıkmaz. (Bir koyundan iki post çıkmaz.)
Fazla naz, insanı usandırır. (Fazla naz, âşık usandırır.)

7- Anlam Belirsizliği

• Virgülün kullanılmadığı, kişi zamirinin eksikliği veya karşılaştırma hatası durumunda anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Ehliyetini polis almış.
(Onun ehliyetini mi, senin ehliyetini mi?)
Genç adama postanenin yolunu sordu.
(Genç, adama postanenin yolunu sordu.)
Seni kardeşimden daha çok seviyorum.
(Seni ben de seviyorum, kardeşim de seviyor.
Kardeşimi seni sevdiğimden daha az seviyorum.)

8- Mantık Hatası ve Sıralama Yanlışlığı

• İyi bir anlatımda sağlam bir düşünme ve mantık yürütme temel koşuldur. Buna uyulmazsa anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Bu hastalık ölüme hatta kısmi felce neden olur.
(Bu hastalık kısmi felce hatta ölüme neden olur.)

Bu yazıyı değil okumak, anlamak bile imkânsız.
(Bu yazıyı anlamak değil, okumak bile imkânsız.)

ANLATIM BOZUKLUĞU 2

DİL BİLGİSİ BAKIMINDAN ANLATIM BOZUKLUĞU

ÖZNE-YÜKLEM UYUMSUZLUĞU

• Sıralı ve bağlı cümlelerde ortak olarak kullanılan öznenin bütün yüklemlere uyması gerekir.
Özne, bu eylemlerden birine uymazsa cümlede özne-yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkar. Üç çeşittir:

1- Tekillik-Çoğulluk Bakımından
2- Kişi Bakımından
3- Olumluluk-Olumsuzluk Bakımından

Kurallar:

1. Çoğul organ, duyu, eylem, zaman adları ve soyut kavramlar özne oldukları zaman bunların yüklemleri tekil olur.
2. Sayı sıfatı alan öznelerin yüklemleri tekil olur.
3. İnsan dışındaki varlıklar çoğul özne olduklarında yüklem tekil olur. Yani öznenin bitki, hayvan adının çoğulu ya da tekili olduğu durumlarda yüklem tekil olur.
4. Öznenin çoğul eki almayıp anlamca çokluk bildirdiği cümlelerin yüklemleri tekil olur.
5. Öznede belgisiz zamir veya sıfat bulunursa yüklem tekil olur.
6. Öznenin insandan meydana geldiği ve çoğul olduğu cümlelerde yüklem tekil de çoğul da olabilir.
7. İnsan dışındaki çoğul özneler "kişileştirme" sanatı olduğu durumlarda yüklem çoğul olabilir.

Hasan, Mehmet ve ben bu oylamaya katılmayacağım.
(Hasan, Mehmet ve ben bu oylamaya katılmayacağız.)
Köpekler bu sokakta sabaha kadar havladılar.
(Köpekler bu sokakta sabaha kadar havladı.)
Kişileştirme söz konusu olduğunda özne ve yüklem çoğul olabilir.
Dağlar birbirlerine dert yanıyorlar.

ÇATI UYUŞMAZLIĞI

• Cümledeki eylem ve eylemsilerin çatı yönünden uyuşmaması anlatım bozukluğu nedenidir.
Etken etken / edilgen edilgen uyumu olmalıdır.
Derslerinize düzenli bir şekilde çalışılıp istediğiniz üniversiteyi kazanabilirsiniz.
(Derslerinize düzenli bir şekilde çalışıp istediğiniz üniversiteyi kazanabilirsiniz.)
Güzel elbiseler giyip düğüne gidildi.
(Güzel elbiseler giyip düğüne gitti.
Güzel elbiseler giyinilip düğüne gidildi.)

EK FİİL (EK EYLEM) EKSİKLİĞİ (İDİ, İMİŞ, İSE, İDİR)

• Yüklemi isim soylu olan sözcüklerde yüklemlerden biri olumlu, diğeri olumsuz anlam taşıyabilir.Bu durumda ek eylemin eksik olması anlatım bozukluğuna neden olur.
Sınıf arkadaşlarımdan biri tembel, diğeri tembel değildi.
(Sınıf arkadaşlarımdan biri tembeldi, diğeri tembel değildi.)
Öğrenciler çok çalışkan ama umutlu değildi.
(Öğrenciler çok çalışkandı ama umutlu değildi.)

ÖGE EKSİKLİKLERİ

Özne Eksikliği (Kim, Ne?)
Yarın suçluların ifadesi alınacak ve mahkemeye sevk edilecek.
(Yarın suçluların ifadesi alınacak ve suçlular mahkemeye sevk edilecek.)

Nesne Eksikliği (Kimi, Neyi?)
Size her durumda güveniyor ve kutluyoruz.
(Size her durumda güveniyor ve sizi kutluyoruz)

Dolaylı Tümleç Eksikliği (Kime, Kimde, Kimden, Neye, Neyde, Neyden, Nereye, Nerede, Nereden?)
Ailesinin sıkıntı çektiğini biliyor, sezdirmeden yardım ediyor.
(Ailesinin sıkıntı çektiğini biliyor, onlara sezdirmeden yardım ediyor.)

Zarf Tümleci Eksikliği (Nasıl, Ne zaman, Niçin, Kim için, Ne ile, Kim ile, Ne diye, Ne kadar?)
Her sabah gazeteciye gider, sohbet ederdi.
(Her sabah gazeteciye gider, onlarla sohbet ederdi.)

TAMLAMA YANLIŞLIKLARI

• İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlananın kullanılmaması,
• Tamlama eklerinin eksiklikleri,
• Ortak kullanılmaması gereken tamlayan,
• Tamlamanın ortak kullanılması.
gibi sebepler tamlama yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozukluklarına sebep olmaktadır.
Kursiyere bir şeyler öğretmeden sınavı kazanmasını bekleme.
(kursiyerin sınavı kazanmasını)
Makale, ekonomik ve sağlık açısından ele alınmalı. (ekonomik açıdan)
Oradaki insanlara her türlü tıbbi ve gıda yardımı yapıldı.
(tıbbi yardım)

9 786052 284384